

ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΠΕΤΣΙΝΗ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Επιμέλεια

ΛΕΞΙΚΟ ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Καχεκτική δημοκρατία, δικτατορία, μεταπολίτευση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

σε απόλυτη συνάφεια με την εξέλιξη της υπόθεσης Κοσκωτά. Παρά την τελική θετική κατάληξη των μηνύσεων, η δικαστική περιπέτεια, η εμπλοκή του στις αποκαλύψεις για το σκάνδαλο Κοσκωτά και η μετωπική του αντιπαράθεση με το ΠΑΣΟΚ ζημίωσαν το περιοδικό. Μετά από μια πρώτη φάση κυκλοφοριακής έκρηξης, ακολούθησε η κατακόρυφη πτώση, καθώς μετά το 1992 το περιοδικό δεν μπόρεσε ποτέ πια να ανακτήσει τη δύναμη της επιρροής που είχε στη δημόσια σφαίρα τη δεκαετία του '80.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

- «Δικαιώθηκε το Αντί», *Αντί* 434, 30/3/1990, σ. 9.
 «Δίκες του Αντί: Όταν ο Γιώργος δεν αναγνωρίζει τον Μένιο...», *Αντί* 437, 4/5/1990.
 «Επιφυλάσσομαι διά τα υπόλοιπα», *Αντί* 388, 18/11/1988.
 «Η “βούλα” της κατάσχεσης», *Αντί* 391, 30/12/1988, σ. 9.
 «Η “κυβέρνηση απατεώνων”... ξανά στο εδώλιο», *Αντί* 401, 21/4/1989, σ. 10.
 «Κάθαρη: Το Αντί δικάζεται», *Αντί* 415, 22/9/1989, σ. 14-17.
 Καραβίδας Κ., «Όταν ο Γιώργος Α. Παπανδρέου καταδώκε πολιτικά περιοδικά...», *Μόνο* 5, 27/3/2012, σ. 18-20.
 «Κουτσωτάς, Κοσκόγιωργας και Κουτσοκοσκωπαπανδρέου», *Αντί* 387, 11/11/1988, σ. 4.
 «Μια επίκαιρη παρουσία», *Αντί* 388, 18/11/1988, σ. 17.
 Μπάργλας Τ., «4 μέρες από τη δίκη», *Αντί* 478, 1/11/1991, σ. 8-9.
 «Οι μηνυτές του Αντί παίζουν κρυφτούλι», *Αντί* 422, 17/11/1989, σ. 10.
 Ρεπόρτερ, «Καλά, εσύ έφυγες νωρίς», *Αντί* 387, 11/11/1988, σ. 10-14.
 «Το Αντί και οι “αντί”», *Αντί* 388, 2/12/1988, σ. 6.
 Φλώρος Γ., «Η ιστορία μιας κατάθεσης», *Αντί* 412, 11/8/1989, σ. 17.
 Χ.Γ.Π., «Η κάθαρση και το Αντί», *Αντί* 478, 1/11/1991, σ. 3-4.

Βλ. επίσης τα λήμματα: Ραφαηλίδης και Μαλβίνα, Τυποκτόνος νόμος, Φρουσίρας εναντίον Αντί

Αντιρατσιστικός νόμος

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ο μισαλλόδοξος λόγος είναι αυτός που στρέφεται εναντίον μιας ομάδας ανθρώπων λόγω των ιδιοτήτων της. Χρειάζεται όμως μια κρίσιμη διευκρίνιση: Μισαλλόδοξος λόγος δεν είναι εν γένει οι φραστικές εκείνες συμπεριφορές με ρατσιστικό περιεχόμενο που αποβλέπουν να προσβάλουν το πρόσωπο στο οποίο εξατομικευμένα απευθύνονται. Αυτές θα τιμωρούνταν έτσι κι αλλιώς ως εγκλήματα κατά της τιμής. Το γεγονός δε ότι έχουν ρατσιστικό κίνητρο ή περιεχόμενο ορθά επιβάλλει να τιμωρούνται βαρύτερα.

Ο μισαλλόδοξος λόγος είναι δημόσιες –μη εξατομικευμένες– κρίσεις και τοποθετήσεις που εμφανίζουν τον άλλο ως υποδεέστερο ή επικίνδυνο απλά και μόνον επειδή αυτός είναι διαφορετικός. Οι λέξεις είναι πράγματα. Δεν λένε απλώς πράγματα. Είναι πράξεις, κατά τη διάσημη πρόταση του Βίτγκενσταϊν. Συνεπώς ο τρόπος με τον οποίο περιγράφουμε τον κόσμο και τους ανθρώπους έχει κρίσιμη σημασία και για τις αξιολογικές κρίσεις που εννοούνται ή υποβόσκουν. Αυτές οι κρίσεις ενδέχεται να είναι τόσο αρνητικές, ώστε να επηρεάζουν καταλυτικά την πραγματικότητα των κοινωνικών ομάδων τις οποίες καθορίζουν. Αποτέλεσμα είναι η περιθωριοποίηση, οι διακρίσεις και η βία, κυρίως δε όταν προέρχονται από πρόσωπα που χαιρούν κοινωνικού ή και θεσμικού κύρους και προβάλλονται ευρέως από τα μέσα δημόσιας επικοινωνίας.

Υπάρχει στα παραπάνω ωστόσο ένα «όμως» – η ελευθερία της έκφρασης. Σε ένα φιλελεύθερο-δημοκρατικό πολίτευμα, σύμφωνα με τον θεωρητικό του δικαίου Ρόναλντ Ντούρκιν, δεν νοείται ένα γενικευμένο δικαίωμα στη μη προσβολή. Το αίτημα της «μη προσβολής», με διαφορετικές μορφές και περιεχόμενο, διατρέχει τη σύγχρονη συζήτηση γύρω από το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης. Η αναδυόμενη ορθοδοξία της «μη προ-

σβολής», η οποία εκτείνεται από τα ακαδημαϊκά περιβάλλοντα έως τους όρους της δημόσιας συζήτησης, δημιουργεί μια ιδιόμορφη συνθήκη όπου «όλα είναι δυνατόν να λεχθούν», εκτός όμως από εκείνα που προσβάλλουν.

Τα φαντάσματα του ολοκληρωτισμού στην ευρωπαϊκή ιστορία του 20ού αιώνα και η αναβίωση της Άκρας Δεξιάς ώθησαν πολλές ευρωπαϊκές χώρες εδώ και μερικά χρόνια στην ποινικοποίηση του μισαλλόδοξου λόγου, και κυρίως της άρνησης του Ολοκαυτώματος. Αντιθέτως, καθώς τέτοια φαντάσματα δεν απαντούν στην άλλη όχθη του Ατλαντικού, οι Ηνωμένες Πολιτείες μένουν προσηλωμένες σε μια πολύ πιο διευρυμένη εκδοχή ελευθερίας του λόγου απ' ό,τι οι Ευρωπαίοι. Η Ελλάδα το 2014 υιοθέτησε μια τέτοια νομοθεσία, το λεγόμενο στα καθ' ημάς «αντιρατσιστικό» νομοσχέδιο, ευθυγραμμισμένη με σχετική οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η διαδικασία δεν ήταν εύκολη, καθώς η χώρα έχει να αναμετρηθεί και με μια κάπως ιδιάζουσα, «δική της» εκδοχή ελευθερίας του ρατσιστικού λόγου, κατά την οποία δημόσια και ανώνυμα πρόσωπα νιώθουν ελεύθερα να λένε περίπου ό,τι τους έρχεται, ανεξαρτήτως αν με τον λόγο τους προσβάλλουν ομάδες ανθρώπων. Η Ελλάδα δεν είναι δηλαδή αυτό που θα λέγαμε «πολιτικά ορθή» χώρα. Αυτό μάλιστα αφορά όχι μόνο τις συζητήσεις στα καφενεία, αλλά και τον λόγο υψηλά ιθυνόντων δημόσιων λειτουργών, όπως κατεξοχήν κάποιιο ιερωμένον, αλλά και πολιτικοί.

Έτσι λοιπόν το άρθρο 2 του ν. 4285/2014, που δημοσίως καταγράφηκε ως «αντιρατσιστικός», αντικατέστησε το ίδιο άρθρο του ν. 927/1979 και προβλέπει:

Δημόσια επιδοκιμασία ή άρνηση εγκλημάτων.

1. Όποιος με πρόθεση, δημόσια, προφορικά ή διά του τύπου, μέσω του διαδικτύου ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο ή τρόπο, επιδοκιμάζει, ευτελίζει ή κακόβουλα αρνείται την ύπαρξη ή τη σοβαρότητα εγκλημάτων γενοκτονιών, εγκλημάτων πολέμου, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, του Ολοκαυτώμα-

τος και των εγκλημάτων του ναζισμού που έχουν αναγνωρισθεί με αποφάσεις διεθνών δικαστηρίων ή της Βουλής των Ελλήνων και η συμπεριφορά αυτή στρέφεται κατά ομάδας προσώπων ή μέλους της που προσδιορίζεται με βάση τη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία, τις γενεαλογικές καταβολές, την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, το σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου ή την αναπηρία, όταν η συμπεριφορά αυτή εκδηλώνεται κατά τρόπο που μπορεί να υποκινήσει βία ή μίσος ή ενέχει απειλητικό ή υβριστικό χαρακτήρα κατά μίας τέτοιας ομάδας ή μέλους της, τιμωρείται με τις ποινές της παραγράφου 1 του προηγούμενου άρθρου.

2. Αν η πράξη της προηγούμενης παραγράφου τελέστηκε από δημόσιο λειτουργό ή υπάλληλο, κατά την άσκηση των ανατεθειμένων σε αυτόν καθηκόντων, επιβάλλεται φυλάκιση έξι (6) μηνών έως τριών (3) ετών και χρηματική ποινή δέκα χιλιάδων έως είκοσι πέντε χιλιάδων (10.000-25.000) ευρώ.

Όπως έγκαιρα επισημάνθηκε από την εποχή της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας και αποδείχθηκε από τον έκτοτε βραχύ βίο του σχετικού νόμου, σε μια τέτοια διάταξη ελλοχεύουν μείζονες κίνδυνοι που αφορούν την προστασία της ελευθερίας της έκφρασης. Μια σχολαστική εφαρμογή της ή διασταλτική ερμηνεία της θα μπορούσε να οδηγήσει σε ακραία φαινόμενα ποινικής δίωξης κάθε λογής απόψεων που προσβάλλουν, πραγματικούς νομικο-πολιτικούς τραγέλαφους σκληρής λογοκρισίας.

Το Ολοκαύτωμα θεωρείται μια εξέχουσα εμβληματική κατηγορία του απόλυτου κακού στο διεθνές δίκαιο, γύρω από την οποία οικοδομήθηκε μια πρωτοφανής διεθνής συναίνεση σχετικά με το έγκλημα της γενοκτονίας ως σχεδίου αφανισμού ενός λαού από προσώπου γης και όχι απλώς της εκδίωξης του από την πατρίδα του. Διότι η λογική της γενοκτονίας υπαγορεύει ότι «δεν αντέχω να ζεις στον κόσμο τούτο, οπότε να τελειώνουμε», ενώ η εθνοκάθαρση λέει ότι «δεν αντέχω να μοιράζομαι το ίδιο κράτος μ' εσένα, οπότε σε διώχνω ή σε σκοτώνω».

Η άρνηση της εβραϊκής γενοκτονίας α-

ποτελεί την κατεξοχήν πρώτη ύλη των συνωμοσιολογικών αντισημιτικών θεωριών σε όλον τον κόσμο. Η ποινικοποίηση ωστόσο της άρνησης του Ολοκαυτώματος αποτελεί ακριβώς το παράδειγμα μιας κακής «αντιρατσιστικής» νομοθεσίας. Πρώτον, διότι εισάγει μια αδικαιολόγητη διάκριση μεταξύ θυμάτων κάθε λογής εγκλημάτων που έχουν καταγραφεί στις μνήμες λαών και ανθρώπων. Η δεύτερη και πολιτικά πιο προβληματική παρενέργεια της ποινικοποίησης της άρνησης του Ολοκαυτώματος είναι ότι ανοίγει τον ασκό του Αιόλου. Ο καθείς θα μπορεί να κοιτάει στο παρελθόν του, να βρίσκει ή να επινοεί γεγονότα που ονομάζει γενοκτονίες, και κατόπιν να ποινικοποιεί όποιον πιθανώς τα αρνείται. Κι επειδή είναι πολλοί οι λαοί που πιστεύουν ότι έχουν υπάρξει θύματα γενοκτονιών, τυχόν υιοθέτηση της συλλήβδην ποινικοποίησης του λόγου που τις αρνείται ισοδυναμεί με τον απόλυτο ολοκληρωτισμό. Αυτό ακριβώς έκανε και η ελληνική νομοθεσία, προβλέποντας επιπροσθέτως την ποινικοποίηση της άρνησης εγκλημάτων «που έχουν αναγνωρισθεί με αποφάσεις [...] της Βουλής των Ελλήνων». Όπως φάνηκε ευθύς αμέσως στις περιπτώσεις της δίκης του ιστορικού Ρίχτερ και του χαρακτηρισμού των σφαγών των Ποντίων από τον Ν. Φίλη ως «εθνοκάθαρσης» και όχι «γενοκτονίας», οι λογοκριτικές παρενέργειες αυτού του νόμου υπήρξαν από την αρχή δραστικές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

Dworkin R., «The Right to Ridicule», *The New York Review of Books*, Μάρτιος 2006 (<http://www.nybooks.com/articles/2006/03/23/the-right-to-ridicule/>).

Βλ. επίσης τα λήμματα: Γενοκτονία Ποντίων, Πλεύρης Κωνσταντίνος, Ρίχτερ Χάιντς

Αντιφάσεις της Καινής Διαθήκης, Οι

Ο Θωμάς Μάρας και οι «αντιφάσεις» μιας εποχής
ΣΤΑΘΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Η μεταπολίτευση του 1974 υπήρξε η χρονική στιγμή κατά την οποία σηματοδοτήθηκε η απελευθέρωση μιας σειράς κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων που τελούσαν σε καθεστώς καταπίεσης κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Την πρώτη αυτή περίοδο από την αποκατάσταση της δημοκρατίας, οι δυνάμεις αυτές χαρακτηρίζονται από υψηλή δραστηριοποίηση και μια «βουλμική» σχεδόν επιθυμία για λόγο, τοποθέτηση στα πράγματα και διεκδίκηση χώρου έκφρασης. Χώρου που την προηγούμενη περίοδο είχε στενέψει ασφυκτικά, καταπνίγοντας ή αναστέλλοντας την πνευματική έκφραση.

Λίγο από αυτό τον χώρο φαίνεται πως διεκδικεί και ο Θωμάς Μάρας με το έργο του *Οι αντιφάσεις της Καινής Διαθήκης*, στον πρόλογο του οποίου έγραφε στις 12 Ιουλίου 1978: «Ο καπιταλισμός σαν κοινωνικό σύστημα περνάει τα τελευταία του χρόνια. Όλο το εποικιδόμημα παραπαίει καθώς ο σκελετός του συστήματος τρίζει απ' τα θεμέλια. Τα προβλήματα ξαναμπαίνουν πάνω στο τραπέζι. Μαζί τους το θρησκευτικό», ενώ συνέχιζε: «Στη χώρα μας, αν θυμηθούμε και τα εκκλησιαστικά πράγματα της επταετίας των μαύρων συνταγματαρχών με τους διάφορους “ποιμένες-υπηρέτες του Θεού” που γι' άλλη μια φορά ξεπούλησαν το ποιμνίο τους αντί “τριάνοντα αργυρίων”, θα διαπιστώσουμε πόσο απαραίτητο έγινε το ξανακοίταγμα των αντιφάσεων της Αγίας Γραφής, του βιβλίου των βιβλίων, όπως αποκαλέστηκε, και που μέσα απ' αυτήν αντλούν τα επιχειρήματά τους οι “άγρυπνοι φρουροί” των καταπιεστών για να κρατούν στην αιώνια σκλαβιά τους δούλους τους». Υπό αυτό το πρίσμα, ο σκοπός του έργου του Μάρας μοιάζει να είναι μια πολιτική δήλωση και λι-